

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Intergenerationele netwerken en de schoolprestaties van leerlingen in Nederland en Duitsland

Geven, S.

DOI

[10.5117/MEM2020.2.007.GEVE](https://doi.org/10.5117/MEM2020.2.007.GEVE)

Publication date

2020

Document Version

Final published version

Published in

Mens en Maatschappij

License

CC BY-NC-ND

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Geven, S. (2020). Intergenerationele netwerken en de schoolprestaties van leerlingen in Nederland en Duitsland. *Mens en Maatschappij*, 95(2), 158-162.
<https://doi.org/10.5117/MEM2020.2.007.GEVE>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (<https://dare.uva.nl>)

het idee dat vrouwen de afgelopen decennia geëmancipeerd zijn in hun sociale situatie, terwijl mannen op emotioneel vlak geëmancipeerd zijn.

Samengevat: we hebben onderzocht hoe de netwerken en het welbevinden van niet-gehuwde oudere volwassenen tussen 1993 en 2013 verschilden. We zagen een gemengd beeld. Er was weinig verandering bij de jongere ouderen tussen 1993 en 2013, wat suggereert dat zij uit geboortecohorten komen waarvoor de veronderstelde veranderingen al *voor* 1993 zijn opgetreden. De oudere niet-gehuwden hebben tussen 1993 en 2013 vooruitgang geboekt in zowel de structurele als de emotionele aspecten van het netwerk. Niet-gehuwde ouderen vormen nog steeds een risicogroep.

Noot: LASA wordt ondersteund door een subsidie van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Directie Langdurige Zorg. De gegevensverzameling in 2013 is financieel ondersteund door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO; dossiernummer 480-10-014).

Intergenerationale netwerken en de schoolprestaties van leerlingen in Nederland en Duitsland

Sara Geven

Oorspronkelijk artikel: Geven, S. & Van de Werfhorst, H. (2019). The Role of Intergenerational Networks in Students' School Performance in Two Differentiated Educational Systems: A Comparison of Between- and Within-Individual Estimates. *Sociology of Education*, 93(1), 40-64. <https://doi.org/10.1177%2F0038040719882309>.

Eind jaren tachtig stelden James Coleman en collega's al dat een hogere mate van intergenerationele verbondenheid op scholen (*intergenerational closure*) de schoolprestaties van leerlingen ten goede zou komen. Intergenerationele verbondeneheid op scholen refereert aan de netwerken tussen ouders op school, en de netwerken tussen ouders en elkaars kinderen. Deze netwerken zouden het makkelijker maken om schoolse normen af te dwingen bij leerlingen.

De relatie tussen intergenerationele netwerken op school en onderwijsuitkomsten is uitgebreid onderzocht in de Verenigde Staten, maar de bevindingen zijn vooralsnog niet eenduidig. Er zijn meerdere factoren die deze verschillende onderzoeksbevindingen kunnen verklaren. Ten eerste kampen voorgaande studies vaak met dataproblemen. De meeste data bevatten

slechts informatie over een klein aantal studenten per school of klas, en onderzoekers gebruiken de intergenerationele netwerken van deze kleine groep als een *proxy* voor de intergenerationele geslotenheid van de *hele* school of klas. Ze kijken hierbij naar het gemiddeld aantal intergenerationele relaties in een klas of school en nemen dus niet in acht hoeveel verbindingen ouders daadwerkelijk *kunnen* maken. Om iets over de geslotenheid van een netwerk te zeggen, zijn die mogelijkheden juist van belang.

De gebruikte data bevatten daarnaast vaak enkel cross-sectionele informatie over intergenerationele netwerken. Onderzoekers hebben wel bestudeerd of kinderen met grotere intergenerationele netwerken (of op scholen met gesloten intergenerationele netwerken) beter gaan presteren over de tijd dan vergelijkbare kinderen met kleinere intergenerationele netwerken, maar ze hebben niet onderzocht of de prestaties van *dezelfde* kinderen veranderen wanneer er veranderingen plaatsvinden in het intergenerationele netwerk. Het is echter mogelijk dat de kinderen en/of ouders van wie de intergenerationele netwerken verschillen, ook verschillen op andere kenmerken die bijdragen aan schoolprestaties. Er kan dan een relatie gevonden worden tussen intergenerationele netwerken en schoolprestaties, terwijl de netwerken zelf eigenlijk geen invloed hebben gehad op schoolprestaties. Misschien stijgen de schoolprestaties van kinderen bijvoorbeeld wel sneller wanneer hun ouders school belangrijker vinden, en hebben deze ouders ook grotere netwerken.

In ons onderzoek proberen we deze dataproblemen op te lossen door gebruik te maken van paneldata van complete klassennetwerken, dus informatie over de relaties tussen (bijna) alle leerlingen en hun ouders in een schoolklas. Door het panelaspect van de data kunnen we onderzoeken hoe de onderwijsprestaties van een leerling veranderen als diezelfde leerling een verandering meemaakt in zijn of haar intergenerationele netwerk. Door gebruik te maken van complete klassennetwerken hoeven we niet slechts gebruik te maken van de netwerken van een paar ouders in de klas, en kunnen we rekening houden met het aantal mogelijke relaties.

Naast het voorkomen van dataproblemen, kunnen onderzoeksresultaten van voorgaande studies uiteenlopen omdat sommige onderzoekers het intergenerationele netwerk als een collectief goed zien, terwijl anderen het als een individueel kenmerk beschouwen. Coleman zelf spreekt van een collectief goed: wanneer een ouder uit het netwerk stapt, heeft dat namelijk consequenties voor de hele groep. Volgens andere onderzoekers hebben intergenerationele netwerken juist (ook) individuele voordelen. Zij kijken naar de mate waarin de eigen ouders van een kind verbonden zijn met andere ouders en leerlingen op school. Wij kijken in ons onderzoek zowel

naar intergenerationele netwerken op collectief (klassen-) als op individueel niveau.

Een laatste reden waarom de resultaten van voorgaande onderzoeken mogelijk niet eenduidig zijn, is omdat niet alle kinderen (evenveel) baat hebben bij intergenerationele netwerken rondom school. Gesloten netwerken zorgen er vooral voor dat hulpbronnen en normen die al aanwezig zijn in een groep gereproduceerd en behouden worden, maar bieden weinig soelaas voor groepen waar die hulpbronnen en normen niet aanwezig zijn. Sterker nog, in groepen waar er normen heersen die (onbewust) de schoolprestaties van leerlingen kunnen hinderen, kunnen gesloten netwerken juist nadelige gevolgen hebben. Eerder Amerikaans onderzoek laat bijvoorbeeld zien dat op scholen waar weinig kinderen in armoede leven, kinderen met grotere intergenerationele netwerken beter presteren; op scholen waar veel kinderen in armoede leven, presteren kinderen met grotere intergenerationele netwerken echter slechter.

Bestaande studies zijn vooral binnen Amerika gedaan, en hierdoor missen we mogelijk belangrijke verschillen tussen scholen in de effectiviteit van intergenerationele netwerken. Schoolverschillen zijn mogelijk nog duidelijker in onderwijssystemen waar leerlingen voor al hun vakken op verschillende onderwijsniveaus en scholen worden geplaatst (oftewel in systemen met tussen-schoolse onderwijsdifferentiatie). Deze onderwijsdifferentiatie zorgt er namelijk voor dat schooklassen relatief homogeen zijn wat betreft de schoolprestaties en sociaal-economische status van leerlingen. Wij richten ons in dit onderzoek daarom op twee Europese landen met tussen-schoolse onderwijsdifferentiatie (Duitsland en Nederland). Onze verwachting is dat intergenerationele netwerken vooral voordelig zijn voor de cijfers van leerlingen op de 'hogere' schoolniveaus.

Onderzoeksaanpak

Voor dit onderzoek hebben we gebruik gemaakt van de eerste twee rondes van het *Children of Immigrants Longitudinal Survey in Four European Countries* (CILS4EU). Deze data zijn verzameld in Engeland, Duitsland, Nederland en Zweden. We hebben ons alleen op Nederland en Duitsland gericht, omdat er in de andere twee landen geen longitudinale informatie is van de schoolprestaties van leerlingen. In de eerste ronde waren leerlingen 14-15 jaar oud. De tweede ronde is een jaar later verzameld.

Als afhankelijke variabelen gebruiken we de zelf gerapporteerde cijfers van leerlingen in Engels en Nederlands of Duits. Voor Duitsland doen we ook

extra analyses waarin we wiskundecijfers analyseren¹. Intergenerationele netwerken zijn gemeten door leerlingen te vragen naar (1) welke klasgenoten hun ouders kennen, en (2) met de ouders van welke klasgenoten hun ouders wel eens afspreken en/of bellen. Om intergenerationele geslotenheid op het niveau van de klas te meten, delen we het totaal aantal intergenerationele relaties in de klas door het aantal mogelijke relaties in de klas.

We maken onderscheid tussen leerlingen die beroepsonderwijs (VMBO in Nederland), algemeen onderwijs (HAVO in Nederland), of academisch onderwijs (VWO in Nederland) volgen. Voor Duitsland kijken we ook nog naar leerlingen die op een brede scholengemeenschap zitten.

We analyseren de data met hybride modellen. Deze modellen geven een binnen- en een tussen-persoonse schatting voor leerlingkenmerken die veranderen over de tijd (zoals hun intergenerationele netwerken). De binnen-persoonse schattingen laten zien hoe veranderingen in de onafhankelijke variabele (netwerken) zijn gerelateerd aan veranderingen in de afhankelijke variabele (cijfers) *binnen* dezelfde personen. De tussen-persoonse schattingen laten zien in hoeverre de cijfers van de ene leerling verschillen van die van een andere leerling die anders scoort op de onafhankelijke variabele, maar wel hetzelfde scoort op andere kenmerken die zijn opgenomen in het model (bijvoorbeeld geslacht en scores op gestandaardiseerde toetsen). Zoals eerder aangegeven, maakt voorgaand onderzoek vooral gebruik van deze tussen-persoonse schattingen. Deze schattingen houden echter geen rekening met het feit dat leerlingen kunnen verschillen op kenmerken die niet in het model zitten, maar die wel zorgen voor verschillen tussen leerlingen in zowel hun cijfers als hun netwerken.

Hoewel we met de binnen-persoonse schattingen dus kunnen controleren voor belangrijke *confounders* (verschillen tussen leerlingen die constant zijn over de tijd), kunnen we niet controleren voor kenmerken die *binnen* leerlingen veranderen over de tijd (en die we niet observeren). Daarnaast hebben we slechts twee metingen, waardoor we niet kunnen controleren voor het feit dat veranderingen in cijfers ook veranderingen in intergenerationele netwerken kunnen veroorzaken.

Bevindingen

Wanneer we kijken naar de tussen-persoonse schattingen zien we, net als een aantal voorgaande onderzoeken, kleine en positieve relaties tussen de intergenerationele netwerken van ouders en de cijfers van leerlingen. Als we echter naar de binnen-persoonse schattingen kijken, vinden we geen (robuust) bewijs voor Colemans hypothese. De positieve tussen-persoonse schattingen verschillen ook statistisch gezien van de niet-significante (of

zelfs negatieve) binnen-persoonse schattingen. Onze bevindingen suggereren dus dat er sprake kan zijn van *confounding* in onderzoek naar intergenerationele geslotenheid dat gebruik maakt van tussen-persoonse schattingen. We vinden geen systematische verschillen tussen de schoolniveaus in de relatie tussen intergenerationele netwerken en schoolprestaties.

Implicaties

Onze bevindingen zetten enkele vraagtekens bij de effectiviteit van intergenerationele netwerken voor de schoolprestaties van leerlingen. In dit licht is het belangrijk om na te denken over onze opvatting van 'sociaal kapitaal'. Is het, zoals Coleman stelt en wij aannemen in ons onderzoek, wel ingebed in de geslotenheid van netwerken? Of zit het, zoals Burt suggereert, juist in de verbindingen die bruggen slaan *tussen* groepen? We zouden in de onderwijssociologie mogelijk meer onderzoek moeten doen naar deze 'overbruggende contacten'. Contacten die ouders hebben met ouders van kinderen op andere scholen kunnen misschien toegang geven tot nieuwe informatie en hulpbronnen.

Onze bevindingen zijn ook belangrijk vanuit maatschappelijk oogpunt. In 2010 adviseerde de Onderwijsraad het parlement bijvoorbeeld om te investeren in de oudergemeenschappen rondom school. Gezien het gebrek aan eenduidigheid in bestaande onderzoeksresultaten en gezien de uitkomsten van dit onderzoek, is de effectiviteit van dit soort investeringen discutabel.

Noot

- 1 In Nederland kiezen de leerlingen op de hogere niveaus (Havo, VWO) een vakkenprofiel na de eerste observatieronde. De vakkenprofielen verschillen in het wiskundeniveau dat ze aanbieden, en daardoor maken verschillende leerlingen verschillende veranderingen mee in het wiskundeniveau wat ze volgen tussen de observatierondes. De klassensamenstelling verandert ook vaak door de profielkeuze. Voor Nederland kijken we dus niet naar wiskundecijfers. Alle leerlingen in Nederland volgen op hetzelfde niveau Engels en Nederlands.